

се и непрестанно самоосмиваща се трикстерска фигурка на скромния Захарий доколко щеше да го има царствено непоколебимият и неустрашим Бенковски? Без неговите „Записки по българските въстания“ щеше ли да ги има самите български въстания? Без „Христо Ботйов“ с какъв ли Христо Ботев щяхме да разполагаме днес?¹⁸

Този нововъзникнал тип слово има ясна жанрово-дискурсивна позиция – документално-мемоарната проза. Неговият абсолютен антагонист е поетическото слово – във всякакъв смисъл, но преди всичко като насоченост на митосъздаващата си енергия. Абсолютното „друго“ на „Христо Ботйов. Опит за биография“ е „Хаджи Димитър“; и тази другост парадоксално се реализира в зоната на тяхната функционална, идеологическа идентичност, доколкото и единият, и другият текст са впрегнати в производството на един и същ мит – Ботевия; единият отвън и ретро-обърнат, другият отвътре и провиденциално насочен.

Процесът на цялото това важно превключване в ценностната скала е задействан непосредствено след Освобождението, когато изведнъж историческата перспектива е коренно променена, когато календарната дистанция рязко започва да се разминава с ценностната, когато непосредственото минало, в което „всички сме били живи участници“, бързо се историзира, съблимизира и монументализира, за да се отдалечи не само *назад* във времето, но и да се отграничи от ниското, профанното *настояще*, а единственият мост между двете раздалечаващи се и линейно, и вертикално сфери става словото – словото като функция, като реализация на Паметта.

Главни, репрезентативни фигури в този взривен процес, случил се през 80-те и началото на 90-те години на XIX век, са Захари Стоянов, Стоян Заимов и, разбира се, Вазов, който пръв (още в зората на „новото време“, в 1881 г.) и най-категорично, манифестно обявява, че единственото му оръжие оттук насетне ще бъде не „пряпорецът“, а „гуслата“, т.е. езикът – *българският език*. (С оглед на това като своеобразна обективна ирония можем да приемем обвиненията на З. Стоянов към Вазов по повод „Неотдавна“... Впрочем и в случая, както изобщо, целият антагонизъм между двамата се свежда само до политическите им пристрастия.)

Националният митокомплекс „Македония“ в началото на XX век внезапно отново свива до коекзистентност историческата дистанция, при което *дело и слово*, физис и поезис отново „по ботевски“ подлежат на

¹⁸ Би било проява на неуместна скромност да не отпратя тук към едно заглавие – въпреки проблематично не само в жанров смисъл: „Смъртта на авторите, сиреч Записки по българските и прочия“, В. Търново, 2004.